

UZ POJEDINE ODREDBE ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU REPUBLIKE SRBIJE

1. Novi Zakon o parničnom postupku Republike Srbije¹ stupio je na snagu početkom 2005. godine. Ovaj procesni zakon donosi veliki broj novina u procesnom režimu. Njegovim odredbama predviđeni su sasvim novi instituti parnične sudske procedure, a pojedini, već postojeći su normativno uobličeni na nov način. Izvršene izmene predstavljaju rezultat kako neophodnosti promene pojedinih zakonskih rešenja, tako i rezultat prihvatanja i inkorporisanja preporuka Saveta Evrope koje će doprineti harmonizaciji naše parnične procedure sa evropskim pravom.² Pojedina rešenja sadržana u odredbama ZPP RS biće predmet analize u ovom radu.

2. **Isključenje i izuzeće.** Pružanje zakonite i efikasne pravne zaštite u parničnom postupku moguće je samo ukoliko je eliminisana pristrasnost sudija i naklonjenost suda nekoj od stranaka. Objektivnost i nepristrasnost predstavljaju kvalitete koje moraju da poseduju sudije kojima je povereno rešavanje sporova. Instituti *isključenje i izuzeće*, predviđeni odredbama ZPP RS, imaju za cilj da onemoguće vršenje sudske funkcije od strane sudija kod kojih ti kvaliteti, iz različitih razloga, u konkretnom slučaju, ne postoje. Takođe, ovi instituti procesnog prava služe ostvarenju i drugih ciljeva, kao što su očuvanje autoriteta i ugleda suda, obezbeđenje objektivnosti u suđenju te eliminisanje sumnji stranaka u rad suda i sudija.³

U odnosu na raniji Zakon o parničnom postupku,⁴ novi ZPP RS unosi novinu jer detaljno reguliše isključenje i izuzeće, dva instituta, koji su i ranije postojali ali su bili podvedeni pod zajednički imenitelj – izuzeće. U teoriji procesnog prava oduvek je bilo prisutno razlikovanje ova dva, sasvim različita instituta.⁵ Novi

* Vanredni profesor, Pravni fakultet Priština, Kosovska Mitrovica.

** Asistent, Pravni fakultet Priština, Kosovska Mitrovica.

¹ Zakon o parničnom postupku Republike Srbije donet je 15. 11. 2004. g, a objavljen je u "Službenom glasniku Republike Srbije" br. 125 od 22. 11. 2004. g. Zakon je stupio na snagu tri meseca nakon objavljivanja (U daljem tekstu ZPP RS).

² Tako: Stanković, G. – Predgovor za Zakon o parničnom postupku, IP Justinijan, Beograd, 2004, str. 9.

³ Tako: Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 95.

⁴ Videti: "Službeni list SFRJ" br. 4/77. Zakon je više puta menjan i dopunjavan. U odredbama iz čl. 71 - 76 bilo je regulisano izuzeće.

⁵ Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 95. U literaturi procesnog prava o isključenju i izuzeću i: Triva, S. – Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 1978, str. 172 - 173; Culja, S. – Građanski parnični postupak FNRJ, Zagreb, 1957, str. 135. Takođe, vršeno je razlikovanje i na izuzeće po zakonu – isključenje i izuzeće po oceni suda, izuzeće u užem smislu (Poznić, B. – Rakić-Vodinelić, V. – Građansko procesno pravo, Beograd, 1999, str. 66; Čalija, B. – Građansko procesno pravo, Sarajevo, 1986, str. 147 - 148; Čizmović, M. – Đurićin, B. – Građansko procesno pravo, Podgorica, 1997, str. 58), kao i na izuzeće u apsolutnom smislu – isključenje i izuzeće u relativnom smislu (Starović, B. – Keča, R. – Građansko procesno pravo, Novi Sad, 1998, str. 71 - 74; Georgijevski, S. – Parnična postapka, Skopje, 1988, str. 167 - 168).

ZPP RS, poštujući i uvažavajući stavove teorije procesnog prava reguliše isključenje i izuzeće.

Načelnom odredbom iz čl. 65. ZPP RS propisano je da je sudija dužan da se uzdrži od suđenja onda kad postoje razlozi koji bi doveli u sumnju njegovu nepristrasnost.

Razlozi za isključenje sudije taksativno su predviđeni zakonom. U odnosu na raniji zakonski tekst, oni su prošireni i smatra se, da je njihova priroda takva da ne zahtevaju ocenjivanje da li u određenom slučaju sudija može da sudi.⁶

Razlozi za isključenje predviđeni su odredbama iz čl. 66. st. 1. t. 1–7. ZPP RS, te sudija ne može vršiti sudijsku dužnost: ako je sam stranka, zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke, ako je sa strankom u odnosu saovlašćenika, saobveznika ili regresnog obveznika, ili ako je u istom predmetu saslušan kao svedok ili veštak; ako je akcionar, član privrednog društva ili član zadruga kad je jedna od stranaka njegov poverilac ili dužnik; ako mu je stranka ili zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke srodnik po krvi u prvoj liniji, a u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, ili mu je supružnik odnosno vanbračni partner (sadašnji ili bivši), srodnik po tazbini do drugog stepena, bez obzira da li je brak prestao ili nije; ako je staralac, usvojitelj ili usvojenik stranke, zakonski zastupnik ili punomoćnik, ili ako između sudije i stranke, zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke postoji zajedničko domaćinstvo; ako između sudija i lica iz ovog stava teče neka druga parnica ili između njih postoji sukob interesa; ako je u istom predmetu sudelovao u postupku posredovanja (medijacije), u postupku pred nižim sudom ili drugim organom, ili u zaključenju sudskog poravnania koje se pobija u parnici; ako je u stečajnom postupku povodom koga je došlo do spora učestvovao kao stečajni sudija ili član stečajnog veća.

U literaturi se razlozi za isključenje predviđeni zakonom klasifikuju prema tome koju vrstu zainteresovanosti sudije izazivaju. Tako je moguće da izazovu materijalnu, moralnu ili profesionalnu zainteresovanost sudije.⁷ Za sudiju se kaže da je materijalno zainteresovan ako postoji ekonomska ili pravna veza između njega i stranke ili predmeta spora, koja može biti posredna i neposredna, da je moralno zainteresovan ukoliko je u moralnoj vezi sa jednom od stranaka a okolnosti na to ukazuju, dok je profesionalno zainteresovan ukoliko postoje okolnosti koje ulogu sudije čine nespojivom sa učešćem druge prirode u istom postupku.⁸

Kad je izuzeće u pitanju, zakonodavac se nije opredelio za taksativno navođenje razloga, već se u zakonu generalno određuje da sudija može biti izuzet ako postoje okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristrasnost.⁹ Razlog za ovakav stav zakonodavca može se naći u nemogućnosti predviđanja okolnosti koje bi izazvale sumnju u objektivnost sudije.¹⁰ U ovom slučaju, sudija je sumnjiv¹¹ što nameće potrebu za proverom okolnosti koje izazivaju sumnju u kvalitete sudije.

⁶ Tako: Stanković, G. – Petrušić, N. – Novine u građanskom procesnom pravu, Niš, 2005, str. 10.

⁷ Detaljno: Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 95.

⁸ Npr. ispoljen stav, dati glas. (Detaljno: Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 95 - 96; Stanković, G. – Petrušić, N. – nav. delo, str. 10 – 11; Čalića, B. – Građansko procesno pravo, Sarajevo, 1986, str. 147 -148).

⁹ Videti: čl. 66. st. 2. ZPP RS.

¹⁰ Triva, S. – Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 1978, str. 172; Starović, B. – Keča, R. – nav. delo, str. 73.

¹¹ Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 95 - 98.

Sudska praksa, svakako, ima zadatak da određuje merila za izuzeće sudija, dok se ocena razloga za izuzeće vrši prema uticaju razloga na nepristrasnost sudije.

Ukoliko postoje razlozi zakonom predviđeni za isključenje, kad sudija sazna za njih dužan je da prekine svaki rad na tom predmetu. Sudija ne može da preduzima radnje u postupku a o razlozima koji dovode do isključenja mora da obavesti predsednika suda.¹²

Postojanje razloga za isključenje dovodi do automatskog nastupanja isključenja, što izaziva nepostojanje dejstava radnji koje je preduzeo sudija koji je isključen. Te radnje nemaju posledice. Svakako, one moraju biti ponovljene nakon nastavljanja postupka.

Predsednik suda određuje zamenika isključenom sudiji. U situaciji kad je predsednik suda isključen, odluku o određivanju drugog sudije koji će postupati donosi on sam. Ukoliko se, pak, desi da je on jedini sudija u sudu ili da razlozi za isključenje postoje i za druge sudije, o određivanju sudije koji će postupati odlučuje neposredno viši sud. Taj sud će, po pravilima nužne delegacije nadležnosti,¹³ odrediti drugi stvarno nadležan sud koji će postupati u konkretnom predmetu.¹⁴

Kad je u pitanju izuzeće sudije, ukoliko sam sudija smatra da postoje okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristrasnost, dužan je zastati sa postupkom. Sudija o tome obaveštava predsednika suda koji o izuzeću odlučuje. Kad su u pitanju parnične radnje, sudija koji smatra da određene okolnosti dovode u sumnju njegovu objektivnost, može preduzimati samo one radnje za koje postoji opasnost od odlaganja i to do trenutka donošenja rešenja od strane predsednika suda kojim se određuje izuzeće.¹⁵

Pored toga što sam sudija može smatrati da postoje razlozi za njegovo isključenje odnosno izuzeće, i stranke imaju ovlašćenje da zatraže isključenje ili izuzeće sudije. Zakonodavac je detaljno regulisao postupak po zahtevu stranaka i propisao specifična pravila.

Naime, isključenje ili izuzeće sudije stranka može da zahteva samo ukoliko se radi o sudiji koji postupa u određenom predmetu.¹⁶ Zakonodavac je precizno odredio čije isključenje odnosno izuzeće stranka može tražiti, što nije bio slučaj sa odredbama iz ranije važećeg zakona. Kad je u pitanju trenutak podnošenja zahteva, predviđeno je da je stranka dužna da isti podnese čim sazna za postojanje razloga koji bi doveli do isključenja ili izuzeća sudije. Takođe, stranka mora zahtev podneti najkasnije do okončanja raspravljanja pred prvostepenim sudom. Ukoliko raspravljanja nije ni bilo stranka to može učiniti do donošenja odluke.¹⁷

Kad se radi o zahtevu stranke za isključenje ili izuzeće sudije višeg suda, stranka može istaći zahtev u pravnom leku ili u odgovoru na pravni lek. Ukoliko se pak pred višim sudom održava rasprava, stranka može podneti zahtev do njenog završetka.¹⁸

¹² Videti: čl. 67. st. 1. ZPP RS.

¹³ Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 97; Stanković, G. – Petrušić, N. – nav. delo, str. 11;

¹⁴ Poznić, B. – Rakić-Vodinelić, V. – nav. delo, str. 67.

¹⁵ Videti: čl. 67. st. 2. ZPP RS.

¹⁶ Videti: čl. 68. st. 2. ZPP RS.

¹⁷ Videti: čl. 68. st. 2. ZPP RS.

¹⁸ Videti: čl. 68. st. 3. ZPP RS.

Zahtev za isključenje odnosno izuzeće stranka je dužna da obrazloži. Naime, stranka mora da navede okolnosti na kojima zasniva svoj zahtev i traži isključenje odnosno izuzeće sudije.¹⁹ Stranka, takođe, u zahtevu treba da priloži i dokaze o okolnostima koje izazivaju sumnju u nepristrasnost i objektivnost sudije.²⁰

Odredbe o nedopuštenosti zahteva za isključenje odnosno izuzeće novina su koju donosi novi ZPP RS. U tačno određenim slučajevima zahtev za isključenje odnosno izuzeće smatra se nedopuštenim. Ukoliko se zahtevom traži uopšteno, izuzeće svih sudija nekog suda ili svih sudija koji bi mogli da učestvuju u nekom postupku, zahtev je nedopušten. Takođe, nedopušteni su i zahtevi za isključenje ili izuzeće o kojima je već odlučeno i u kojima nije obrazložen zakonski razlog zbog koga se isključenje ili izuzeće traži.²¹ Ovakav zahtev odbacuje sudija koji vodi postupak a protiv rešenja o odbacivanju zahteva nije dozvoljena posebna žalba. Činjenica da o zahtevu odlučuje sudija pred kojim se vodi postupak, posledica je potrebe za sprečavanjem odugovlačenja samog postupka i zloupotrebe procesnih ovlašćenja.²²

Povodom zahteva za isključenje odnosno izuzeće moguće je da dođe do odlaganja rasprave. U tom slučaju, kad sud odbaci zahtev, može protivnoj stranci, na njen zahtev, posebnim rešenjem dosuditi troškove prouzrokovane odlaganjem rasprave i protiv ovakvog rešenja nije dozvoljena posebna žalba.²³

Kao što je već rečeno, odlučivanje o zahtevu za isključenje odnosno izuzeće povereno je predsedniku suda. Takođe, zakonom je propisano da o zahtevu za izuzeće predsednika Vrhovnog suda Srbije odlučuje opšta sednica tog suda.²⁴

Kad je u pitanju izuzeće sudije, pre nego bude doneseno rešenje o izuzeću, preduzimaju se određene radnje. Naime, pre donošenja ovog rešenja uzima se izjava od sudije čije se izuzeće traži. Takođe, kako zakon predviđa, po potrebi se mogu izvršiti i drugi izviđaji²⁵ i to sa ciljem da se utvrdi da li određeni razlog može da ima uticaj na nepristrasnost i objektivnost sudije.

Protiv rešenja o isključenju ili usvajanju zahteva za izuzeće nije dozvoljena žalba, a takođe, protiv rešenja kojim se zahtev za izuzeće odbija nije dozvoljena posebna žalba.²⁶

Pravila o postupanju sudije koji je saznao da je podnesen zahtev za njegovo isključenje ili izuzeće predmet su odredbe iz čl. 71. ZPP RS. Tako, kad sudija sazna za zahtev, dužan je da odmah obustavi svaki rad na odnosnom predmetu, a ako je u pitanju izuzeće, on može do donošenja rešenja o zahtevu preduzimati samo one radnje za koje postoji opasnost od odlaganja. U ovoj odredbi su sadržana pravila o postupanju sudije kad sazna za zahtev stranke za isključenje ili izuzeće.

Zakonom su takođe predviđena i pravila o isključenju i izuzeću sudije porotnika i zapisničara. Tako je proklamovano da sudija porotnik ne može vršiti sudijску dužnost tj. isključen je ako stalno ili privremeno radi kod preduzetnika ili kod pravnog lica koje je stranka u postupku.²⁷

¹⁹ Videti: čl. 68. st. 4. ZPP RS.

²⁰ Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 98.

²¹ Videti: čl. 69. st. 1. t. 1 - 3. ZPP RS.

²² Stanković, G. – Petrušić, N. – nav. delo, str. 12.

²³ Videti: čl. 69. st. 4 - 5. ZPP RS.

²⁴ Videti: čl. 70. st. 3. ZPP RS.

²⁵ Videti: čl. 70. st. 4. ZPP RS.

²⁶ Videti: čl. 70. st. 5. ZPP RS.

²⁷ Videti: čl. 72. st. 2. ZPP RS.

Kad je u pitanju izuzeće zapisničara, o tome odlučuje predsjednik veća, odnosno veće ili sudija pojedinac.

3. Zastupnici. U parničnom postupku, pored suda i stranaka, mogu se kao učesnici u širem smislu pojaviti i zastupnici stranaka, koji u njihovo ime i za njihov račun preduzimaju parnične radnje. Zastupnik u parnici dela u ime parnične stranke i u njenom interesu. Sve zastupnikove parnične radnje i sva zastupnikova parnična propuštanja imaju za stranku isto dejstvo kao da ih je sama stranka preduzela. Ovlašćenje parničnog zastupnika za preduzimanje parničnih radnji zasniva se na zakonu, statutu, aktu nadležnog organa ili na osnovu volje zastupanog. I novi ZPP RS, kao i prethodni zakon, sadrži odredbe o zakonskom zastupniku, zastupniku pravnog lica, kao i o punomoćniku kao voljnom zastupniku. Međutim, novi ZPP RS sadrži i neka nova rešenja koja se tiču privremenog zakonskog zastupnika, prava na besplatno zastupanje, izdavanja punomoćja, prestanka punomoćja, oduzimanja postulacione sposobnosti u postupku po vanrednim pravnim lekovima.

Zakonski zastupnici su ovlašćeni da u ime i za račun parnično nesposobne stranke preduzimaju parnične radnje u postupku pred sudom. Ovlašćenje zakonskog zastupnika za preduzimanje parnične radnje u parničnom postupku proizlazi direktno iz zakona ili iz akta nadležnog organa.²⁸ Pravilima materijalnog prava određuju se lica koja zastupaju zakonski zastupnici, lica koja mogu biti zakonski zastupnici i njihova ovlašćenja, dok se pravilima procesnog prava određuju položaj i ovlašćenja zakonskog zastupnika u postupcima u kojima se, kao stranke, pojavljuju lica koja nemaju parničnu sposobnost.²⁹

Kad sam zakon ne postavlja zakonskog zastupnika, onda zakonskog zastupnika postavlja nadležan organ starateljstva ili parnični sud. Parnični sud postavlja privremenog zakonskog zastupnika u skladu sa pravilima koja su sadržana u ZPP RS.

Novi ZPP RS sadrži nova rešenja koja se tiču privremenog zakonskog zastupnika. Novina je, pre svega, u tome, što se privremeni zakonski zastupnik može postaviti i fizičkom i pravnom licu. Naime, u prvostepenom parničnom postupku sud može tuženom postaviti privremenog zastupnika, ako se u toku postupka pokaže da bi redovan postupak oko postavljanja zakonskog zastupnika tuženom dugo trajao. Osnovna pretpostavka za postavljanje privremenog zastupnika je potreba hitnog postupanja da bi se sprečile štetne posledice koje bi mogle nastupiti za jednu ili obe parnične stranke. Nastupanje štetnih posledica ne mora biti nesumnjivo dokazano, već je dovoljno da postoji veliki stepen verovatnoće da će one na-

²⁸ Zakonski zastupnik se određuje zakonom ili aktom nadležnog organa. Kad zakonski zastupnik nije postavljen zakonom, njega, po pravilu, postavlja nadležan organ starateljstva. Zakonski zastupnici su roditelji svoje maloletne dece, usvojitelji koji zastupaju svoje usvojenike, staratelj koji zastupa lica pod starateljstvom, stečajni upravnik, privremeni zastupnik kao i zastupnik za primanje pismena (Detaljno o tome: Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 197–201). Prema odredbama čl. 278. st. 3. Porodičnog zakona Republike Srbije (Videti: “Službeni glasnik Republike Srbije” br. 18/2005. U daljem tekstu: PZ) kao zakonski zastupnik maloletne dece, pored roditelja kao redovnog zakonskog zastupnika, može da se javi i organ starateljstva. Naime, u ime maloletnog tužioca alimentacionu parnicu može da pokrene i organ starateljstva, ako roditelj koji vrši roditeljsko pravo, iz neopravdanih razloga ne zastupa maloletnika u ulozi tužioca (O tome: Stanković, G. – Procesni položaj organa starateljstva u građanskom sudskom postupku, u knjizi: Saradnja suda i organa starateljstva u primeni novih porodičnih zakona, Beograd, 1974, str. 82).

²⁹ O tome: Čalija, B. – Organizaciono procesno pravo, Sarajevo, 1973, str. 181.

stupiti.³⁰ U tom smislu, može se uzeti da bi štetne posledice mogle nastupiti za tužioca koji je materijalno neobezbeđen ukoliko se tuženom koji ima sredstava iz kojih se izdržavanje može naplatiti ne bi postavio privremeni zakonski zastupnik.

Privremeni zastupnik se postavlja, uglavnom, tuženom³¹ fizičkom i pravnom licu. On se postavlja naročito kad tuženi nije parnično sposoban a nema zakonskog zastupnika, kad je njegovo boravište nepoznato a nema punomoćnika, kad postoje suprotni interesi tuženog i njegovog zakonskog zastupnika, kao i kad se tuženi i njegov zakonski zastupnik, koji nemaju punomoćnika u Republici Srbiji, nalaze u inostranstvu, tako da se dostavljanje nije moglo izvršiti.³² Zakonom se ne navode svi slučajevi postavljanja privremenog zakonskog zastupnika, tako da ga sud može postaviti i u drugim slučajevima u kojima je tuženi sprečen da preduzima parnične radnje u postupku.

Privremeni zastupnik ima u postupku sva prava i dužnosti kao i zakonski zastupnik.³³ Od njega se razlikuje po tome što je postavljen odlukom parničnog suda, što nije stalni zakonski zastupnik, kao i po tome što se o zaštiti interesa tuženog stara samo u konkretnoj parnici u kojoj je postavljen. Njegova ovlašćenja traju dok se tuženi ili njegov punomoćnik ne pojave pred sudom ili dok organ starateljstva ne obavesti sud da je tuženom postavljen stalni zastupnik.

I u novom ZPP RS, kao u prethodnom zakonu, prihvaćeno je, kao osnovni princip, načelo slobodnog zastupništva. Načelo o slobodnom zastupništvu konkretizovano je tako što je predviđeno da stranka koja ima parničnu sposobnost, po pravilu, sama odlučuje da li će u parničnom postupku sama preduzimati parnične radnje ili će za njihovo preduzimanje ovlastiti punomoćnika. Postavljanjem punomoćnika stranka nije sebe isključila od učešća u postupku. Punomoćnik koga je stranka ovlastila da je zastupa u parnici, može je zastupati i u postupku posredovanja.³⁴

Od pravila da stranka koja je parnično sposobna, ima potpunu postulacionu sposobnost, tj. sposobnost da sama, lično i neposredno preduzima parnične radnje ili preko punomoćnika, novi ZPP RS predviđa izvesna odstupanja. Naime, prema odredbi čl. 84. st. 2. ZPP RS stranka, koja je fizičko lice, bez obzira na postulacionu sposobnost, pojedine parnične radnje u postupku mora preduzimati preko punomoćnika – advokata. Parničnu stranku mora zastupati kvalifikovani punomoćnik u postupku po vanrednoj reviziji,³⁵ po redovnoj reviziji, po zahtevu za zaštitu

³⁰ Tako: Janković, M. i dr. – Komentar Zakona o parničnom postupku, Beograd, 1990, str. 125.

³¹ Prof. Triva smatra da nema smetnje da sud privremenog zakonskog zastupnika postavi i tužiocu ako je nesumnjivo da je i njemu potrebna pomoć pošto nije u stanju da hitno provocira intervenciju organa starateljstva u cilju postavljanja stalnog zastupnika (Triva, S. – Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 1983, str. 244).

³² Videti: čl. 79. st. 2. ZPP RS.

³³ Videti: čl. 80. st. 1. ZPP RS.

³⁴ Postupak posredovanja (medijacije) je nov postupak regulisan pravilima ZPP RS. Ovaj postupak se sprovodi na predlog stranke ili po nalogu suda. Postupak medijacije je dobrovoljan, poverljiv i hitan. Medijatora bira predsednik suda. Postupak za medijaciju može da traje najduže do 30 dana. Sud će zakazati ročište za glavnu raspravu ukoliko stranke ne reše spor putem medijacije po proteku roka od 30 dana (O tome: Stanković, G. – Petrušić, N. – nav. delo, str. 46; Stanković, G. – Novo parnično procesno pravo Republike Srbije, Pravo, teorija i praksa br. 2 -3/2005, str. 16).

³⁵ U novom ZPP RS regulisana je vanredna revizija kao novi vanredan pravni lek u parničnom postupku. Ovaj vanredni pravni lek je izuzetno dopušten protiv drugostepene presude, kad apelacioni (kao drugostepeni) sud oceni da je ona dopuštena. Ovo specifično vanredno prav-

zakonitosti i u postupku po žalbi sa alternativnim predlogom za revizijsko odlučivanje. Pošto se za izjavljivanje ovih pravnih lekova zahteva posebno stručno znanje, strankama je oduzeta postulaciona sposobnost u postupku po njima i predviđeno je obavezno advokatsko zastupanje.

Novi ZPP RS, kao i prethodni, predviđa da punomoćnik može biti svako lice koje je potpuno poslovno sposobno, osim lica koje se bavi nadripisarstvom.³⁶ Punomoćnik ne mora posedovati posebne stručne kvalifikacije za preduzimanje parničnih radnji. Ali, s obzirom na razloge zbog kojih stranka drugog ovlašćuje za vođenje parnice, kao voljni zastupnik najčešće se pojavljuje advokat. Punomoćnika koji je advokat, po novom ZPP RS, može zamenjivati advokatski pripravnik koji je kod njega zaposlen ako je stranka tako odredila u punomoćju. Novinu predstavlja i odredba kojom je predviđeno da je advokatu uvek potrebno posebno punomoćje za izjavljivanje predloga za ponavljanje postupka.³⁷

Ukoliko je parnično sposobna stranka odlučila da punomoćnik u njeno ime i za njen račun preduzima parnične radnje, ona je dužna da punomoćniku izda punomoćje u pismenom obliku. Odredbama novog ZPP RS više ne postoji mogućnost da stranka izda punomoćje usmeno na zapisnik kod suda.

Novinu u ZPP RS predstavljaju odredbe koje se odnose na pravo na besplatno zastupanje. Pravo na besplatno zastupanje ima ona stranka koja je potpuno oslobođena od plaćanja parničnih troškova,³⁸ ako je to nužno radi zaštite njenih interesa i ako je tražila da joj se odredi takav zastupnik.

Stranka koja želi da ostvari pravo na besplatno zastupanje, podnosi sudu predlog u kome zahteva da joj se postavi zastupnik. Kad sud utvrdi da su ispunjeni zakonski uslovi za priznavanje ovog prava, on donosi rešenje kojim određuje besplatnog zastupnika. Besplatni zastupnik može biti samo advokat. Predsednik suda postavlja besplatnog zastupnika sa spiska advokata koji sudu dostavlja advokatska komora.³⁹ Protiv rešenja suda kojim se usvaja zahtev stranke o postavljanju zastupnika nije dozvoljena žalba. Stranka koja ima pravo na besplatno zastupanje, nema pravo da sama postavi punomoćnika.

Besplatni zastupnik je zakonski zastupnik koga postavlja parnični sud kad u toku postupka donese odluku kojom usvaja predlog stranke o oslobođenju od parničnih troškova. Zastupnik u postupku ima sva prava i dužnosti zakonskog zastupnika, a vrši ih dok se rešenje o postavljenom besplatnom zastupniku ne ukine odnosno dok zastupnik ne bude razrešen.

Postavljeni besplatni zastupnik može iz opravdanih razloga da traži da bude razrešen ove funkcije. O njegovom zahtevu odlučuje predsednik veća van glavne

no sredstvo apelacioni sud će dopustiti kad oceni da će odluka u konkretnom sporu zavisiti od rešenja nekog materijalnopravnog ili procesnopravnog pitanja od opšteg interesa, da se ujednači sudska praksa, kao i kad je potrebno novo tumačenje prava. Primena vanredne revizije otpočeće 1. 1. 2007. g. kad je predviđeno da započnu sa funkcionisanjem apelacioni sudovi (O tome detaljno: Stanković, G. – Petrušić, N. – nav. delo, str. 63 – 64).

³⁶ Videti: čl. 85. st. 1. ZPP RS.

³⁷ Videti: čl. 89. st. 2. ZPP RS.

³⁸ Sud će osloboditi od plaćanja troškova postupka stranku koja prema svom imovnom stanju nije u mogućnosti da snosi ove troškove bez štete po svoje nužno izdržavanje i izdržavanje svoje porodice. Ova procesna ustanova omogućava strankama da ostvare jednako pravo na pravnu zaštitu (O tome: Stanković, G. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2004, str. 311 – 313).

³⁹ Videti: čl. 166. st. 2. ZPP RS.

rasprave ili veće na raspravi. Protiv rešenja suda kojim se besplatni zastupnik razrešava nije dozvoljena žalba. Osim toga, parnični sud može rešenje o postavljanju besplatnog zastupnika u toku postupka ukinuti ako utvrdi da je stranka, koju u postupku zastupa zastupnik, u stanju da snosi troškove postupka.

4. Nepoštovanje procesne discipline. ZPP RS u posebnoj glavi reguliše pitanje nepoštovanja procesne discipline i propisuje procesne kazne. To je, svakako, novina u ovom procesnom zakonu.

Prema dikciji zakonodavca sud u toku postupka može zbog zloupotrebe procesnih ovlašćenja kazniti novčanom kaznom stranku, zakonskog zastupnika, punomoćnika ili veštaka.⁴⁰ Iznos novčane kazne se razlikuje u zavisnosti od toga da li je u pitanju fizičko ili pravno lice. Tako je za fizička lica predviđena novčana kazna u iznosu do 30.000 dinara, dok pravno lice može biti kažnjeno u iznosu do 100.000 dinara.⁴¹

Okako definisane novčane kazne će se, takođe, primenjivati i na treća lica, što je novina u ovom zakonu.⁴² Naime, sud će u toku postupka kazniti novčanim kaznama i treće lice ukoliko ometa preduzimanje parničnih radnji van ročišta.⁴³ Prema trećem licu se, usled njegovog neprihvatljivog ponašanja mogu preduzeti i druge mere.

Ukoliko ove mere budu izrečene, one se sprovode po službenoj dužnosti. Njihovo sprovođenje vrši se po pravilima izvršnog postupka.

Zloupotreba procesnih ovlašćenja i povreda procesne discipline koje su rezultat postupanja nekog učesnika u postupku, mogu naneti štetu nekoj od stranaka. U tom slučaju, predviđeno je da će sud stranci koja je pretrpela štetu dosuditi naknadu štete na njen zahtev. Pravo na naknadu štete stranka, po pravilu, ostvaruje u osnovnom postupku.⁴⁴ S druge strane, zakonodavac je predvideo da može doći i do razdvajanja postupka ukoliko je u toku parnice istaknut zahtev za naknadu štete. Sud u tom slučaju iz razloga celishodnosti razdvaja postupak.

Odredbe o nepoštovanju procesne discipline odnose se i na punomoćnika za primanje pismena. Punomoćnika za primanje pismena treba da postave stranka ili njen zakonski zastupnik koji se nalaze u inostranstvu a nemaju punomoćnika u zemlji. Ako stranka ili njen zakonski zastupnik, na poziv suda, u primerenom roku, ne postave takvog punomoćnika, sud stranci, o njenom trošku, postavlja privremelog zastupnika ovlašćenog za primanje pismena.⁴⁵ Sud o tome obaveštava stranku, odnosno njenog zakonskog zastupnika.

Punomoćnik za primanje pismena može biti kažnjen novčanom kaznom do 30.000 dinara i to u slučaju da, protivno odredbama zakona, ne obavesti sud o promeni adrese. Neopravdanim nedostavljanjem obaveštenja o promeni adrese, punomoćnik za primanje pismena može stranci da načini dodatne troškove. U toj situ-

⁴⁰ Pravila o nepoštovanju procesne discipline konkretizovana su i putem odredaba ZPP RS koje se odnose na kažnjavanje lica koja u podnesku vređaju sud, stranku ili drugog učesnika u postupku, kažnjavanje svedoka, izricanje kazne veštaku, održavanje reda na glavnoj raspravi, itd.

⁴¹ Videti: čl. 181. st. 1. ZPP RS.

⁴² Stanković, G. – Novo parnično procesno pravo Republike Srbije, Pravo, teorija i praksa br. 2 - 3/2005, str. 12.

⁴³ Videti: čl. 181. st. 2. ZPP RS.

⁴⁴ Tako: Stanković, G. – Predgovor za Zakon o parničnom postupku, IP Justinijan, Beograd, 2004, str. 21.

⁴⁵ Videti: čl. 141. ZPP RS.

aciji, sud će na zahtev stranke odlučiti da joj punomoćnik za primanje pismena naknadi troškove.⁴⁶

Izricanje novčane kazne predviđeno je zakonom u još jednom slučaju. Naime, određena lica mogu ometati dostavljanje pismena ili spisa, kao i svesno onemogućavati ili otežavati primenu odredaba ZPP RS o dostavljanju. Zakon je predvideo da se tim licima može izreći novčana kazna u iznosu do 30. 000 dinara.⁴⁷ Ukoliko lica koja ometaju ili svesno otežavaju i onemogućavaju dostavljanje ili primenu odredaba o dostavljanju prouzrokuju i troškove određenoj stranci, ona ima pravo da zatraži naknadu troškova. U tom slučaju sud će odlučiti u korist stranke i naložiti da joj lice koje se nedozvoljeno ponašalo naknadi troškove.

Protiv rešenja donesenog zbog nepoštovanja procesne discipline moguće je izjaviti žalbu. Kako zakonodavac predviđa u odredbi iz čl. 185. ZPP RS, izjavljivanje žalbe protiv ovog rešenja ne odlaže njegovo izvršenje.

5. Odgovor na tužbu. Novinu u ZPP RS predstavlja i nova formulacija odredaba koje se odnose na odgovor na tužbu. Izvršene promene, koje se tiču odgovora na tužbu, imaju za cilj ubrzanje parničnog postupka, ostvarivanje načela o suđenju u razumnom roku, zabranu zloupotrebe procesnih ovlašćenja, pojačanje odgovornosti tuženog za efikasnije i ekonomičnije odvijanje postupka.

Kad parnični sud na osnovu prethodnog ispitivanja tužbe konstatuje da nema procesnih smetnji da po tužbi postupa i da otvori postupak pružanja pravne zaštite, sud je dužan da tužbu sa svim prilogima dostavi tuženom na odgovor.⁴⁸ Odredbama novog ZPP RS odgovor na tužbu je obavezna parnična radnja tuženog. Druga bitna novina je u tome što je propisan zakonski rok u kojem tuženi treba da preduzme ovu parničnu radnju. Naime, prema odredbi čl. 281. ZPP RS tuženi je dužan da odgovori na tužbu u roku od 30 dana od dana prijema tužbe.

Ako tuženi ne odgovori na tužbu, u roku do 30 dana od dana prijema tužbe, ne pogađaju ga štetne posledice propuštanja. Tuženi može i naknadno da preduzme ovu defanzivnu parničnu radnju, ali samo usmeno na ročištu. Iako propuštanje tuženog da odgovori na tužbu ne izaziva štetne posledice, podnošenjem odgovora na tužbu, isključena je mogućnost donošenja presude zbog propuštanja.

U odredbama koje se tiču odgovora na tužbu, novina se sastoji u tome što je zakonodavac za odgovor na tužbu izričito predvideo obaveznu pismenu formu.⁴⁹ Novina je i u tome što više ne postoji mogućnost da stranka ili njen punomoćnik izjave odgovor na tužbu na zapisnik. Ovim pravilima zakonodavac je nastojao da se postigne efikasnost u postupku pružanja pravne zaštite i da se spreči tuženi u nastojanju da izbegne plaćanje takse za podnesak u kome je sadržan odgovor na tužbu.⁵⁰

Zakonom je predviđeno da parnični sud, koji nakon prethodnog ispitivanja tužbe konstatuje da nema procesnih smetnji da po tužbi postupa, može odmah zakazati pripremno ročište i narediti da se tužba sa prilogima dostavi tuženom. Prema odredbi čl. 283. ZPP RS, sud može, izuzetno, ako to zahtevaju posebne okolnosti pojedinog slučaja, a posebno ako je to potrebno radi odlučivanja o predlogu

⁴⁶ Videti: čl. 183. st. 2. ZPP RS.

⁴⁷ Videti: čl. 184. st. 1. ZPP RS.

⁴⁸ Prema odredbama čl. 204. st. 2. PZ, tužba se ne dostavlja na odgovor tuženom u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima.

⁴⁹ Videti: čl. 100. st. 1. ZPP RS.

⁵⁰ Stanković, G. – Petrušić, N. – nav. delo, str. 36.

za određivanje privremenih mera, odmah zakazati pripremno ročište i naložiti da se primerak tužbe dostavi tuženom.

Da bi se ostvarili proklamovani ciljevi parničnog postupka, zakonom je predviđena sadržina odgovora na tužbu. On, pre svega, treba da sadrži opšte elemente koje mora imati svaki podnesak da bi sud po njemu mogao da postupi. Pored elemenata koji čine urednim svaki podnesak, zakonom su predviđeni i oni elementi koje odgovor na tužbu može, odnosno treba da sadrži. Naime, prema odredbama čl. 284. ZPP RS, tuženi je dužan da u odgovoru na tužbu istakne procesne prigovore i da se izjasni o tome da li priznaje ili osporava istaknuti tužbeni zahtev. Pored toga, ako tuženi osporava tužbeni zahtev, odgovor na tužbu mora sadržati i činjenice na kojima tuženi zasniva svoje navode i dokaze kojima se utvrđuje istinitost tih činjenica.

Ukoliko podnesak koji sadrži odgovor na tužbu ima nedostatke, formalne ili sadržinske prirode, postoji fikcija da tuženi nije odgovorio na tužbu.⁵¹ U tom slučaju nastaju određene pravne posledice predviđene pravilima procesnog prava.

Ako tuženi nije odgovorio na tužbu u roku od 30 dana od dana prijema tužbe ili postoji fikcija da je tuženi propustio da odgovori na tužbu, ispunjen je jedan od uslova da sud donese presudu kojom usvaja tužbeni zahtev. Presudu zbog propuštanja sud će doneti ako su ispunjeni i ostali zakonski uslovi za donošenje ove presude.

6. Osnovni zadatak izvršene reforme parnične sudske procedure je da se stranaka obezbedi pružanje odgovarajuće pravne zaštite. Nova rešenja u pogledu mnogobrojnih instituta parnične procedure treba da obezbede poštovanje procesnih načela, kao što su načelo efikasnosti i načelo suđenja u razumnom roku.⁵² Ona, takođe, imaju za cilj i da onemoguće zloupotrebu procesnih ovlašćenja, s obzirom na to da je veliki broj instituta parnične procedure upravo bio instrument za odugovlačenje parničnog postupka i ometanje stranaka da ostvare pravo na zaštitu svojih građanskih subjektivnih prava. Čini se da je zakonodavac novim rešenjima uspeo da promoviše efikasniji proces pružanja pravne zaštite i da će dosledna primena zakonskih rešenja dovesti do pružanja pravne zaštite koja je zakonita, pravična i efikasna.

PhD Ljubica Mandić and MA Vladimir Boranijašević

With certain regulations of the Law of legal procedure of Republic of Serbia

A b s t r a c t

New law of legal procedure of Republic of Serbia came into effect at the beginning of 2005. This process law introduced many innovations in process regime. Its regulations introduce completely new practices of legal court procedure, while some others, already existing, have been normatively transformed in a new way. Executive changes represent a result of necessity of changing some legal solutions as well as a result of accepting and incorporating the recommendations of the Council of Europe which are going to help our legal procedure harmonize with the European Law. In this work rules are analyzed concerning excluding and disqualification, representative, disrespect of process discipline and answer to the charges.

⁵¹ Stanković, G. – Petrušić, N. – nav. delo, str. 47.

⁵² O konkretizaciji ovog načela u zakonskim odredbama, detaljno: Stanković, G. – Novo parnično procesno pravo Republike Srbije, Pravo, teorija i praksa br. 2 -3/2005, str. 9.